

Trooppisen sosialismin selviytymistarina

■ ALEKSI SILTALA

Pauliina Raento: *Kuuba, maa, kansa, yhteiskunta*. Gaudeamus 2011.

Helsingin yliopiston kulttuuri- maantieteen professori Pauliina Raennon Kuuba-kiinnostus käynnistyi samalla tavoin kuin monen muunkin suomalaisen nuoren: hän lähti kansainvälisen prikaatin matkaan. Ennen sosialismin romahdusta Kuubaan lähdettiin harvemmin rantalomalle tai reppumatkilemaan.

Prikaatimatkan jälkeen Raento on vierailut useita kertoja Kuubassa ja vetänyt saarella kenttäkursseja ja asiantuntijaryhmiä. *Kuuba, maa, kansa, yhteiskunta* on syntynyt osin yhteistyössä opiskelijoiden kanssa. Kirja on tutkimukseen perustuva yleisesitys, jossa kuubalaista yhteiskuntaa valotetaan monipuolisesti. Raento on jakanut kirjansa seitsemään päälukuun ja kuuheen tietolaatikkoon.

Kuuba on aina herättänyt suuria tunteita. Kuuban vallankumous on ollut täynnä dramatiikkaa, johon kenen tahansa lehdenlukijan on mahdollista eläytyä. Vallankumouksen nostattaman ja ylläpitämisen historiatietoisuuden ansiosta kuubalaista yhteiskuntaa tunnetaan yleisesti paljon paremmin kuin vaikkapa Dominikaanisen tasavallan, Haitin tai Puerto Ricon järjestelmiä.

Talouselämän osalta keskitytään kahteen ydinalueeseen, soke-riteollisuuteen, joka edustaa väistyvää pääelinkeinoa – vähän samaan tapaan kuin paperiteollisuus Suo-

nessa – ja maan ylivoimaisesti tärkeimpään nykyiseen tulonlähteeseen, matkailuteollisuuteen.

Perusteellisesti turismiteollisuudesta

Sokeriteollisuuden nousu on Kuubassa tiiviissä yhteydessä maan historiaan. Voisi melkein sanoa, että Kuuban historia on nimenomaan sokerin tuotantotonnien ja -kiintiöiden historiaa. Amerikan ensimmäiset rautatiet vedettiin sinne, missä tuotanto ja raaka-aine kohetasivat. Havannan edustavimmat kaupunginosat rakennettiin soke- rirahalla. Kamppailu maan ja tuotannon omistuksesta sekä kansantalouden hallinnasta olivat sytyk- keenä saarta ravistelleissa lukuisissa sodissa ja vallankumouksissa.

Turismiteollisuutta Raento kuvaa perusteellisesti. Kuuban nousu sosialistisen blokin vaatimattomien matkailutarpeiden tyydyttäjästä 2000-luvun massaturismin kohteeksi tulee täsmällisesti selvitettyä, vaikka saaren kohde- esiteltyt muistuttavatkin välillä turistioppaan tyyliä.

Vuonna 1957 Kuubassa kävi 200 000 turistia, nykyisin kävijöitä on kaksi miljoonaa. Vaikka turismin lisääntymisestä on ollut etunsa, ja esimerkiksi infrastruktuurin parantaminen on todennäköisesti hyödyttänyt monia kuubalaisia, on turismin lisäämä hyvinvointi käsit-tykseni mukaan silti kovin epä- t- saisesti jakautunut. Matkailijat har- voin rikastuttavat tavallista kuuba- laista, vaan etupäässä kasvattavat turismiteollisuutta ja armeijan va- rallisuutta.

Koulutus – vallankumouksen lippu

Koulutus on yksi Kuuban valla- kumouksen tunnetuimpia tavara- merkkejä. Hyvästä syystä. Unescon

tutkimuksissa 2000-luvun alussa kuubalaisten heikoinkin neljännes menestyi kielitaidossa ja matemaatiikassa koko Latinalaisen Amerikan keskitasoa paremmin.

Yksi vallankumouksen alkuaikojen näyttävimpiä ponnistuksia oli massiivinen lukutaitokampanja 1960-luvun alussa. Yli 250 000 kuubalaisnuorta mobilisoitiin lukutaidon viemiseksi maan kaukaisimpiin kolkkiin. Koulu vietettiin sinne, missä sitä ei ollut.

Kyse ei ollut pelkästään luku- ja laskutaidon opettamisesta. Tavoite oli myös saattaa kouluja käyneet kaupunkilaiset yhteen oppimattoman maalaisväestön kanssa. Opetusmateriaalilla edistettiin uuden hallinnon ihanteita; sen kautta valistettiin myös opettajia. Lauseilla, kuten ”viimein maatyöläiset omistavat maansa”, opeteltiin lukemaan. Maa otettiin sananmukaisesti vallankumouksen haltuun.

Samalla Kuubassa lakkautettiin yksityiset koulut. ”Opetuksen vuonna” 1961 Latinalaisen Amerikan vanhimpiin kuuluva Havannan yliopisto menetti autonomiansa. Viimeistään tässä vaiheessa huomattava osa yliopiston professoreista lähti Yhdysvaltoihin.

Hyvin menee, mutta menköön!

Raento esittelee kuubalaisen yhteiskunnan vallanjaon havainnollisesti, mutta toteaa Kuuban vaalijärjestelmän hahmottamisen olevan hankalaa. Sikäli järjestelmä on yksinkertainen, että kansalliskoukousen ehdokkaiksi siivöity keskustelujen ja kokousten jälkeen jo paikallistasolla sama määrä kuin jaossa on paikkoja.

Myös Kuuban perustuslaki puhuu selkeää kieltä. Kommunismista puolue on sen mukaan ”ylin ohjaa-

ja”. Siten puolueen pääsihteeri käyttää ehdotonta ylintä valtaa. Muut johtavat organisaatiot ovat puolueen nuorisoliitto, kansalliskoukous ja poliittiset massaorganisaatiot, joihin lukeutuvat myös korttelikomiteat – eli ne paljon puhutut vallankumouksen silmät ja korvat.

Kuuban johto on pysynyt Castrojen käsissä jo yli 50 vuotta. Silti henkilöpälvonta on Kuubassa maltillista, kirjoittaa Raento. Tämä on totta. Muutamia fanijulisteita lukuun ottamatta Castron kuvia on vähän kaduilla näkyvissä. Omista kokoelmistani löysin ainoastaan yhden, kolme senttiä korkean Fidel-patsaan. Kansallissankari José Martín (1853–95) patsaita ja kuvia on sen sijaan kaikkialla. 1800-luvun itsenäisyssotureiden kuvat toistuvat rahoissa ja postimerkeissä, niin kuin missä tahansa muuallakin maailmassa.

Poliittinen propaganda on kyllä näkyvästi esillä. Siinä missä meillä olisi alusvaatemainos, maise moi Kuuban tienvarsia kommunistisen puolueen tiedotusosasto. Neuvostoliittoon verrattuna kuubalainen propaganda on kuitenkin lähes sympaattista, jopa huumorintajuista. ”Herrat imperialistit, emme pelkää teitä vähääkään”, puhuttelee kirjan kuvitukseen lukeutuva propagandataulu. Muistan nähneeni ison julisteen Havannassa, jossa luki ainoastaan ”*Vamos bien*” eli ”Hyvin menee”. Eihän siihen ole mitään lisättävää.

Menetetyn kotimaan tragedia

Maastapako on kuubalaista yhteiskuntaa syvästi muovannut tekijä. Vallankumouksen jälkeen arviolta puolitoista miljoonaa kuubalaista on siirtynyt Yhdysvaltoihin. Maastamuutot ovat tapahtuneet usein

aaltoina. Yksi virstanpylväistä oli vuosi 1980, jolloin Kuuba purki maastamuuttopaineita avaamalla Marielin sataman Havannan lähetyvillä. Floridasta tulleet yhdysvaltalaisveneet noutivat operaatioissa 125 000 kuubalaista, joista suurin osa sijoittui Miamiin.

Sosialismin romahtamisen jälkeen kuubalaiset joutuivat lähes sotatilaan muistuttavan säännöstelyn kohteeksi. Tämä kasvatti muuttopaineita ja vuosina 1994–95 Kuuba piti rajansa auki. Silloin noin 40 000 kuubalaista lähti henkensä kaupalla ylittämään Floridansalmea omatekoisilla lautoilla, kumiveneillä tai kuorma-auton sisäkumeilla.

Maastamuutto on satoja tuhansia kuubalaisperheitä suoraan koskettava asia, niin Kuubassa kuin sen ulkopuolellakin. Kuubasta on tullut maastamuuttajille menetetty maa, jonne yhteydenpito ja vierailut ovat hankalia tai mahdottomia. Monet perheet tulevat joten kuten toimeen juuri ulkomailta saapuvien rahalähetysten ansiosta. Systemin silmissä useimmat maasta lähteneet ovat kuitenkin *gusanoja*, matoja. ”Jaetun kansan” ristiriidan selvittäminen on lähitulevaisuudessa kuubalaisten vaikeimpia tehtäviä.

Trooppinen sosialismi

Kirjassaan Pauliina Raento ilmoittaa pyrkivänsä ”neutraaliin kokonaiskuvaan”. Hän käyttää useita sivuja kirjan alussa vakuuttaakseen lukijan tutkimusmenetelmistään ja tutkimustyönsä tasapuolisuudesta. Tasapuolisuudessa hän on kyllä pysytellytkin. Kirja on onnistunut. Raento ei tyydy yksinkertaiseen ja ylimalkaiseen kerrontaan, vaan käyttää tilastoja ja muita lähteitä kiitettävästi.

Kuuba, maa, kansa, yhteiskunta on täsmällisyydessään vakuuttava ja hyvin käyttökelpoinen kokonaisuus, joka on myös toimitettu ammattitaidolla viitteitä ja nimiä myöten. Kirja sisältää oivaltavia valokuvia. Kuubalaista yhteiskuntaa esittelevänä tietoteoksena se kestää hyvin kansainvälisenkin vertailun, vaikka näkemyksellisyys ja yllätyksellisyys siitä puuttuvatkin. Kirja ei herätä halua olla jyrkästi samaa tai eri mieltä.

Kuuban rikas kulttuurielämä jää Raennon kirjassa ällistyttävän vähälle huomiolle. Tämä on outoa, kun kuubalainen musiikki ja tanssi ovat maailmankuuluja ja usein ainoa asia, mikä saarelta tunnetaan.

Laajaa kirjallisuusluetteloa täydentäisin Kuuban taloushistorian grand old manin Manuel Moreno Fráginalsin (1920–2001) kolmiosaisella sokeriteollisuuden perusteoksella *El ingenio* sekä yhdysvaltalaisen Louis A. Pérezin kiehtovilla tutkimuksilla nationalismista sekä kuubalaisen ja yhdysvaltalaisen kulttuurin leikkauskohdista.

Missä Kuuba on 20 vuoden kulluttua? Tähän kirja ei vastaa eikä sillä juuri spekuloi. Kuubalaiset ovat sitkeää kansaa. Heidän elämänsä voi pitää monella mittarilla laadukkaampana kuin muiden lähialueiden kansojen. Kuubalaisia itseään tämä lohduttaa vain vähän, sillä useimpien kuubalaisten viitekehystenä ja verrokkina toimii Yhdysvallat, ei Karibia tai Latinalainen Amerika. Maa katsoo edelleen kohti pohjoista, ei länteen tai etelään.

Miten sosialismi on Kuubassa sitten pitänyt pintansa? Kenties vastaus on Kuuban sosialismin ”trooppisuudessa”. Raennon kirja siteeraa brasilialaista teologia Frey Bettoa, joka toteaa sosialis-

min säilyneen, ”koska se on sallinut salsan ja santerían”. Ilmeisesti kuubalaisten suvaitsevaisuus, vapaamielisyys ja elämänusko heijastuvat myös heidän sosialismissaan.

Kirjoittaja on kustantaja, joka on opiskellut Kuuban historiaa Havannan ja Miamin yliopistoissa.